

KOHËT E FOLJES NË GJUHËN ARABE DHE SHQIPE - qasje kontrastive -

Hyrje

Padyshim studimet kontrastive mes dy gjuhëve janë një fushë e re e gjuhësisë, por megjithatë janë një faktor i pashmangshëm që ndihmon në mësimin e gjuhëve të huaja.

Duke patur parasysh se interesimi i shqiptarëve për gjuhët e orientit dita-ditës është në rritje, e sidomos interesimi për gjuhën arabe, si rezultat i lidhjes së tyre me kulturën Islame - arabe në përgjithësi, e kemi parë të udhës që t'i ofrojmë opinionit shkencor në gjuhën shqipe një kapitull të temës së magjistraturës me titull: "Kohët e foljes në gjuhët arabe dhe shqipe – studim kontrastiv"¹.

Në këtë kapitull lexuesit i ofroj një njohje sipërfaqësore për kohët e foljes në dy gjuhët e theksuara.

Për ta nxënë më lehtë lëndën që është trajtuar në këtë kapitull, ndarjen e materialite kemi mbarshtruar në:

kohët e foljes për nga kuptimi

kohët e foljes për nga ndërtimi morfologjik.

Për të vënë në dukje më mirë pikëpjekjet dhe pikëndarjet e dy gjuhëve në kohët e foljes, i kemi paraqitur ato në tabela me qëllim që përballë kohës ose nënkohës së foljes në njërën gjuhë, të vemë kohën ose nënkohën e foljes në gjuhën tjetër, aq sa ka qenë e mundur.

¹ Ky punim i magjistraturës është mbrojtur para komisionit në përbërje: 1. Prof. Dr. Abdul-Halim Muhammed Hamid dhe 2. Prof. Dr. Muhammed El-Mehdi, në Institutin Ndërkombëtar të Hartimit për gjuhë arabe më: 11.06.1998

Kemi parasyshtë faktin se nuk mund të ketë përputhje të madhe mes dy sistemeve të kohëve foljore, ngase këto dy gjuhë u takojnë dy familjeve të ndryshme gjuhësore.²

Në këtë studim jemi përpjekur t'u përmbahemi normave letrare të të dy gjuhëve duke u përpjekur të mënjanojmë sa më shumë ndikimet e dialekteve të ndryshëm.

Kontrasti i kohëve të foljes në gjuhën arabe dhe shqipe

1.Për nga kuptimi

Tabela 1

<i>në gjuhën shqipe</i>	<i>në gjuhën arabe</i>
Definicioni: Koha e foljes tregohet nga trajta e foljes	Definicioni: Koha e foljes tregohet nga konteksti
1. <i>Koha e shkuar</i> : të gjitha ngjarjet që veprimi i tyre ka përfunduar para çastit të ligjërit, shprehen me kohën e shkuar	1. <i>Koha e shkuar</i> : të gjitha ngjarjet që veprimi i tyre ka përfunduar para çastit të ligjërit, shprehen me kohën e shkuar
2. <i>Koha e tashme</i> Të gjitha ngjarjet të cilat bien në kohën e cila përfshin çastin e ligjërit, shprehen me kohën e tashme	2. <i>Koha e tashme</i> Të gjitha ngjarjet që veprimi i tyre ka filluar para çastit të ligjërit dhe nuk ka përfunduar, shprehen me kohën e tashme
3. <i>Koha e ardhme</i> Të gjitha ngjarjet të cilat pritet të ndodhin pas çastit të ligjërit, shprehen me kohën e ardhme	3. <i>Koha e ardhme</i> Të gjitha ngjarjet të cilat pritet të ndodhin pas çastit të ligjërit, shprehen me kohën e ardhme

² Gjuha shqipe i takon familjes së gjuhëve indoevropiane, ndërsa gjuha arabe familjes së gjuhëve semitike.

Gjatë studimit është konstatuar se koha e shkuar në gjuhën arabe ndahet në tetë nënkohë ndërsa në gjuhën shqipe në pesë nënkohë.

Këtë e sqaron tabela e mëposhtme:

Tabela 2

Koha e shkuar:

<i>Në gjuhën shqipe</i>	<i>Në gjuhën arabe</i>
<i>e kryera e thjeshtë:</i> shpreh: ndodhja e një ngjarje në kohën e shkuar ndodhja e një ngjarje në një moment të caktuar në të shkuarën	<i>- e kryera e thjeshtë:</i> shpreh: ndodhja e një ngjarje në kohën e shkuar ndodhja e një ngjarje disa herë në të shkuarën rrëfimi i ngjarjeve të kaluara në të shkuarën ngjarja ka ndodhur në të shkuarën si rezultat i ngjarjeve tjera.
	<i>-e papërcaktuar e përforcuar:</i> shpreh: ngjarja sikur ka ndodhur dhe se ndodhja e ngjarjes është e sigurtë afrimi i të shkuarës kah e ardhmja tregon sigurinë e ndodhjes tregon mohimin
<i>- e tejshkuara</i> shpreh: a) ngjarja ka ndodhur në të shkuarën e largët, por gjurmët vazhdojnë.	<i>e kryera e largët :</i> shpreh: a) ngjarja ka ndodhur në të shkuarën e largët
<i>- më se e kryera</i> shpreh:	<i>- e largët e sigurtë:</i> shpreh:

a) ngjarja ka ndodhur para një çasti të së shkuarës	a) ngjarja ka ndodhur në të shkuarën e largët të sigurtë
<i>e pakryera:</i> shpreh: gjuha shqipe këtë nënkohë e shpreh me të pakryerën	<i>e përsëritur:</i> shpreh: ngjarja ka ndodhur në të shkuarën dhe veprimi i foljes përsëritet
(gjuha shqipe këtë nënkohë e shpreh me të ardhmen e përparme)	<i>e përfaqërt:</i> shpreh: ngjarja ka qenë në prag të ndodhjes, por nuk ka ndodhur
(gjuha shqipe këtë nënkohë e shpreh me të ardhmen e së shkuarës, por e klasifikon në kuadër të së ardhmes)	- <i>e ardhmja e së shkuarës (e supozuar):</i> shpreh: ngjarja është dashur të ndodhë në të shkuarën si rezultat i një ngjarje tjetër, por nuk ka ndodhur
(gjuha shqipe vazhdimësinë e veprimit e shpreh me mënyrën përcjellore)	<i>kontinuale (e vazhdueshme)</i> shpreh: ngjarja vazhdon të ndodhë në kuadër të së shkuarës
<i>e kryera e plotë:</i> shpreh: ngjarja ka ndodhur në të shkuarën dhe ka përfunduar	

Koha e tashme

Gjatë shqyrtimit të materialit kemi konstatuar se koha e tashme në gjuhën shqipe nuk ka nënkohë, ndërsa në gjuhën arabe ndahet në katër nënkohë. Këtë e sqaron tabela si më poshtë:

Tabela 3

<i>Në gjuhën shqipe</i>	<i>Në gjuhën arabe</i>
<i>e tashme:</i> gjuha shqipe e shpreh kohën e tashme me kohën e tashme pa dallim në nuancat, qoftë e papërcaktuar, faktike, e përafërt apo e vazhdueshme	<i>e papërcaktuar:</i> shpreh: ngjarja ndodh në kuadër të së tashmes
	<i>faktike:</i> shpreh: ngjarja fillon të ndodhë me çastin e ligjërimit
	<i>e përafërt:</i> shpreh: ngjarja është në prag të ndodhjes në kuadër të së tashmes
	<i>-e vazhdueshme (kontinuale)</i> shpreh: ngjarja ka filluar para çastit të ligjërimit dhe nuk dihet se kur do të përfundojë

Koha e ardhme

Gjatë shqyrtimit të problemit kemi vërejtur se koha e ardhme në gjuhën arabe ndahet në tri nënkohë, ndërsa në gjuhën shqipe në katër nënkohë. Kjo sqarohet në tabelën si më poshtë:

Tabela 4

<i>Në gjuhën shqipe</i>	<i>Në gjuhën arabe</i>
<i>e ardhmja</i> shpreh: Ngjarja do të ndodhë pas çastit të ligjërimit, pa marrë parasyshë intervalin kohor që pason çastin e ligjërimit	<i>e ardhmja</i> shpreh: ngjarja do të ndodhë menjëherë pas çastit të ligjërimit

	<i>e largët:</i> shpreh: ngjarja do të ndodhë pas një kohe nga çasti i ligjërimit
	<i>e vazhdueshme:</i> shpreh: ngjarja pritet të ndodhë pas çastit të ligjërimit dhe pritet vazhdueshmëria e veprimit për një periudhë të pacaktuar
<i>e ardhmja e përparme:</i> shpreh: ngjarja do të ndodhë në të ardhmen para një ngjarjeje tjetër	
<i>- e ardhmja e së shkuarës:</i> shpreh: ngjarja është pritur të ndodhë pas një çasti të së shkuarës	
<i>- e ardhmja e përparme e së shkuarës:</i> shpreh: Ngjarja është pritur të ndodhë para një çasti ose para një ngjarje tjetër në të shkuarën, e cila do të ishte e ardhme e çastit ose ngjarjes së caktuar në të shkuarën	

Koha e foljes në gjuhën arabe dhe shqipe

2. Për nga ndërtimi morfologjik:

Koha e shkuar

Tabela 5

Në gjuhën shqipe	Në gjuhën arabe
<i>e kryera e thjeshtë:</i> punova - veprim + morfemë e kohës + morfemë e vetës	<i>e kryera e thjeshtë:</i> فَعَلَ - veprim + morfemë e kohës + morfemë e vetës
	<i>e papërcaktuara e përforcuar:</i> قَدْ فَعَلَ - pjesëz përforcuese + folje e plotë në të shkuarën e thjeshtë
<i>-e kryera e tejshkuar</i> kisha punuar - folje ndihmëse në të pakryerën + folje e plotë në pjesore	<i>e largët :</i> كَانَ فَعَلَ - folje ndihmëse në të kryerën e thjeshtë + folje e plotë në të kryerën e thjeshtë
<i>-më se e kryera</i> pata punuar - folje ndihmëse në të kryerën e thjeshtë + folje e plotë në pjesore	<i>e largët e sigurtë</i> كَانَ قَدْ فَعَلَ (قَدْ كَانَ فَعَلَ) = a) folje ndihmëse në të kryerën e thjeshtë + folje e plotë në të shkuarën, të pacaktuarën b) pjesëz përforcuese + folje e plotë në të shkuarën e largët

	<i>e përsëritur</i> كَانَ يَفْعَلُ - folje ndihmëse në të kryerën e thjeshtë + folje e plotë në të tashmen
	<i>e përafërt</i> كَادَ فَعَلَ (كَادَ يَفْعَلُ) - folje ndihmëse në të kryerën e thjeshtë (pjesëz e përafërsisë) + folje e plotë në të kryerën e thjeshtë. - folje ndihmëse në të kryerën e thjeshtë + folje e plotë në të tashmen
	<i>e vazhdueshme (kontinuale)</i> ظَلَّ يَفْعَلُ - folje ndihmëse në të kryerën e thjeshtë + folje e plotë në të tashmen
	<i>e ardhmja e së shkurës</i> كَانَ سَيَفْعَلُ - folje ndihmëse në të kryerën e thjeshtë + folje e plotë në të tashmen
<i>e pakryera</i> punoja - veprim + morfemë e kohës + morfemë e vetës	
<i>e kryera e plotë</i> kam punuar - folje ndihmëse në të tashmen + folje ndihmëse në pjesore	

Koha e tashme

Tabela 6

<i>Në gjuhën shqipe</i>	<i>Në gjuhën arabe</i>
	-e papërcakuara يَفْعَلُ - morfemë e së tashmes + veprim + morfemë e vetës
<i>e tashmja</i> punojmë - veprim + morfemë e kohës + morfemë e vetës	
	<i>faktike</i> أَخَذَ يَفْعَلُ - pjesëz faktike(folje dihmëse në të kryerën e thjeshtë) + folje e plotë në të tashmen
	<i>e përafërt</i> يَكَادُ يَفْعَلُ - pjesëz përafërsie + folje e plotë në të tashmen
	<i>e vazhdueshme</i> a) يَكُونُ يَفْعَلُ ، يَظَلُّ يَفْعَلُ - folje ndihmëse në të tashmen + folje e plotë në të tashmen b) مَا زَالَ (لَا زَالَ) يَفْعَلُ - folje ndihmëse (mohuese)në të shkuarën + folje e plotë në të tashmen

Koha e ardhme

Tabela 7

Në gjuhën shqipe	Në gjuhën arabe
	<i>e ardhme e afërt</i> سَيَفْعَلُ - pjesëz e së ardhmes së afërt + folje e plotë në të tashmen
	<i>e ardhme e largët</i> سَوْفَ يَفْعَلُ - pjesëz e së ardhmes së largët + folje e plotë në të tashmen
	<i>e ardhme e vazhdueshme</i> سَيَطْلُلُ يَفْعَلُ ، سَوْفَ يَطْلُلُ يَفْعَلُ - pjesëz e së ardhmes + folje ndihmëse (me kuptim të vazhdimsisë) në të tashmen + folje e plotë në të tashmen
- <i>e ardhme</i> do të punoj - pjesëz e së ardhmes + folje e plotë në të tashmen në kushtore	
- <i>e ardhme e përparme</i> do të kem punuar - pjesëz e së ardhmes + folje ndihmëse në të tashmen në kushtore + folje e plotë në pjesore	
<i>ardhme e së shkuarës</i> do të punoja - pjesëz e së ardhmes + folje e plotë në të pakryerën në kushtore	

<i>e ardhmja e përparme e së shkuarës</i> do të kisha punuar - pjesëz e së ardhmes + folje ndihmëse në të pakryerën në kushtore + folje e plotë në pjesorë	
--	--

Mr Azem Xheladini

Verb tenses in Arabic and Albanian

s u m m a r y

We have separated verb tenses here, ways of expressing the action of the verb, depending on the relation of that action with the moment of speech, whether the action takes place before, during the speech or after.

We have presented these examples to facilitate the reader to notice the convergencis and divergences of these two linguistic sistems with respect to the verb tenses. This study may help the scholars of Arabic language, be they either Arabs or Albanians, given that here we have a contrastive approach between the verb systems – the Arabic and Albanian one.

